

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شورای عالی حوزه علمیه قم

مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران

مدرسه علمیه الزهرا (سلام الله عليها)

شهرستان شاهین دژ

تحقیق پایانی سطح دو (کارشناسی)

عنوان

بررسی دعا و آثار و برکات آن در قرآن و سنت

استاد راهنما:

خانم ویدا مهدی زاده

استاد داور:

حجت الاسلام والمسلمین آقای حسن مهدی فر

پژوهشگر:

رقیه خیری

شهریور ۹۴

چکیده:

دعا همان صدا زدن و طلبیدن کسی یا چیزی است و آیات و روایات بسیاری درباره‌ی دعا کردن و اهمیت و فضیلت آن آمده است.

آداب و شرایط دعا کردن عبارت است از: وضو گرفتن، اخلاص، یقین به اجابت و حضور قلب پیش از دعا باید مراعات شود، شروع با نام خدا و حمد و ثنای الهی و با توسل به اهل بیت و اقرار انسان به گناهان خویش، دعا کردن در حق دیگران و ختم دعا به خوبی و با درود بر اهل بیت عصمت و طهارت.

مواعی بر سر راه استجاب دعا قرار گرفته که باید از آنها دوری گزید و با برداشتن این موانع به حاصل خویش دست یافت.

آثار تربیتی دعا عبارتند از: ارتباط با خدا موجب آرامش روح و روان انسان و رسیدن به مقام و منزلت و قرب به یگانه‌ی متعال می‌گردد، موجب پاکیزگی جسم و روح، دفع بلاها و جلوگیری از بسیاری از مفاسد و جنون‌ها می‌شود.

دعا کردن سبب خودسازی انسان و تقویت اراده او، تحول در افکار و اندیشه‌ی انسان می‌شود.

در قرآن کریم به راز و نیازهای انبیاء الهی در شرایط مختلف پرداخته شده است از جمله اینکه: حضرت آدم و حوا بعد از خوردن از درخت ممنوعه به درگاه الهی توبه کرده و درخواست ببخش و مغفرت از سوی خدا کردند.

حضرت یونس نیز زمانی که در شکم ماهی گرفتار شده بود درخواست رهایی از ظلمات را کرد و نبی اکرم برای انجام رسالت خویش از درگاه خداوند تقاضای کمک و یاری نمود. همچنین برای خود و امتش از خداوند طلب مغفرت و غفران نمود.

کلید واژه: دعا، ندا، ذکر، دعا‌های انبیاء، اثرات تربیتی دعا، آداب دعا، موانع دعا

Contents

فهرست مطالب

بخش اول:	۱
کلیات و مفهوم شناسی	۱
فصل اول:	۲
کلیات	۲
۱-۱ مقدمه	۳
۱-۲ تعریف و تبیین موضوع:	۴
۱-۴ اهداف و فوائد تحقیق:	۶
۱-۵ پیشینه تحقیق:	۷
۱-۶ سؤالات و فرضیه تحقیق:	۸
۱-۷ روش تحقیق:	۹
۱-۸ ساختار تحقیق:	۹
۱-۹ واژگان کلیدی تحقیق:	۱۰
۱-۱۰ محدودیت‌ها، مشکلات و موانع تحقیق:	۱۰
فصل دوم:	۱۱
مفهوم شناسی	۱۱
۲-۱ چیستی دعا	۱۲
۲-۱-۱ دعا در لغت	۱۲
۲-۱-۲ دعا در اصطلاح عرف	۱۳
۲-۱-۳ دعا در اصطلاح شرع	۱۳
۲-۱-۴ حقیقت دعا	۱۳
۲-۲ ذکر	۱۴

۱۵	۲-۲-۱ اقسام ذکر
۱۵	۲-۲-۱-۱ حمد و تمجید
۱۵	۲-۲-۱-۲ تهلیل و تکبیر
۱۵	۲-۲-۱-۳ تسبیح
۱۶	۲-۲-۱-۴ استغفار
۱۶	۲-۲-۲ مراتب ذکر
۱۶	۲-۲-۲-۱ ذکر لفظی
۱۷	۲-۲-۲-۲ ذکر قلبی
۱۷	۲-۲-۲-۳ ذکر معنوی و باطنی

بخش دوم: ۱۸

آثار و برکات دعا ۱۸

فصل اول: ۱۹

آداب، شرایط و موانع استجابت دعا ۱۹

۲۰	۱-۱ مقدمه
۲۰	۱-۲ آداب و شرایط اجابت دعا
۲۰	۱-۲-۱ شرایط پیش از دعا
۲۱	۱-۲-۱-۱ شناخت و معرفت نسبت به خدا
۲۱	۱-۲-۱-۲ یقین به اجابت
۲۲	۱-۲-۱-۳ اخلاص
۲۳	۱-۲-۱-۴ حضور قلب
۲۴	۱-۲-۱-۵ بلند کردن دست‌ها به سوی آسمان
۲۴	۱-۲-۱-۶ تضرع و ابتهال
۲۵	۱-۲-۱-۷ رعایت زمان دعا

آنقدر به این امر سفارش شده است که حتی امام معصوم علیه السلام دعا کردن را بهتر و افضل از قرائت قرآن کریم بیان فرمودند.

درخواست بنده از خدا و راز و نیاز با او آثار و فواید بسیاری دارد که موجب تکامل معنوی انسان، آرامش روحی و روانی او، نجات یافتن از بسیاری از نگرانی‌ها و اضطراب‌ها می‌شود. و قدم‌های انسان را برای پیشرفت و حرکت به جلو استوارتر و محکم‌تر می‌سازد و انسان با نیوری قوی همراه می‌شود و امیدوارتر گام بر می‌دارد.

پیشنهادهات:

با توجه به اثرات و نقش تربیتی دعا بهتر است که خانواده‌ها از دعا برای تربیت روح و روان فرزندان خود بهره کافی را بگیرند.

لذا می‌توان در این زمینه نیز تحقیقاتی را به شرح ذیل انجام داد:

۱. نقش و اثرات دعا در تربیت روح و روان فرزندان

۲. نقش و اثرات تربیتی دعا در زندگی زوجین

فهرست منابع و مآخذ

* قرآن کریم

* نهج البلاغه

* صحیفه سجادیه

* مفاتیح الجنان

۱. ابراهیمی فر، عبدالجواد، شایانه‌های ارزشی (ترجمه و شرح دعای مکارم الاخلاق)، مرکز نشر هاجر
  ۲. الهامی نیا، علی اصغر، طاهرزاده، غلام عباس، اخلاق عبادی، ناشر افق فردا
  ۳. ابن بابویه القمی، محمد بن علی، التوحید، موسسه نشر اسلامی، ص ۳۲۳، ح ۱۴
  ۴. _____، الخصال، مترجم: یعقوب جعفری، نشر نسیم کوثر قم، چاپ اول، ۱۳۸۲
  ۵. ابن فهد حلی، عدّه الداعی، نشر کیا، ص ۲۱۳، باب ۵
  ۶. آذرنوش - آذرتاش، فرهنگ معاصر عربی - فارسی، نشر نی، چاپ چهارم، تهران
  ۷. آمدی تیمی، عبدالحوحد بن محمد، غررالحکم و دررالکلم، قم، دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۶۰
  ۸. بیستونی، محمد، تفسیر جوان (برگفته از تفسیر نمونه ج ۴)، زیر نظر مکام شیرازی، انتشارات مشهد
- آستان قدس رضوی
۹. بحرانی، هاشم، تفسیرالبرهان، ج ۱، موسسه بعثت، چاپ اول، ۱۳۷۴، قم
  ۱۰. جلالی، جلال، رنگارنگ، زائر آستانه مقدسه رضوی، قم

۱۱. جوادى آملی، عبدالله، حکمت عبادات، نشر اسراء، قم، ۱۳۸۱
۱۲. حر عاملی، محمدبن حسن، تفضیل وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه، ج ۱۵، ناشر: مؤسسه آل البیت علیهم السلام لإحياء التراث، بیروت، بی تا
۱۳. خزائلی، محمدعلی، ایزدی، فردوس، تحلیلی بر دعاهاى انبیاء، ابتکار دانش،
۱۴. خلجی، محمدتقی، اسرار خاموش (شرح صحیفه سجاده)، ج ۱، انتشارت پرتو خورشید
۱۵. دستغیب، عبدالحسین، معراج، دفتر انتشارات اسلامی
۱۶. دائره المعارف طهور، کتابخانه دیجیتالی، <http://www.tahoordanesh.com>
۱۷. ری شهری، محمد، منتخب میزان الحکمه، مترجم: حمیدرضا شیخی، ج ۱، دارالحديث
۱۸. _____، میزان الحکمه، ج ۳، ترجمه حمیدرضا شیخی، دارالحديث، قم
۱۹. رشاد، علی اکبر، دانشنامه امام علی علیه السلام، ج ۴، ناشر: آثار پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی
۲۰. رضوانی، علی اصغر، اسلام شناسی و پاسخ به شبهات، انتشارات مسجد مقدس جمکران
۲۱. رسولی محلاتی، هاشم، کیفر گناه و آثار و عواقب خطرناک آن، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم
۲۲. راغب اصفهانی، مفردات قرآن، ج ۱، دارالمعرفه، باب ندا و باب دعا
۲۳. زیارتی، مریم، چرا دعاهاى ما مستجاب نمى شود؟، نورالسجاد قم، ۱۳۸۴
۲۴. سجادی، احمد، فرهنگ نامه موضوعی صحیفه سجاده، ج ۳، موسسه فرهنگی مطالعاتی الزهراء

۲۵. شیخ صدوق، محمد بن علی ابن الحسین، عیون الاخبار، ج ۴، انتشارات منشورات اعلمی، طبق نقل:

علی ابن جمعه، تفسیر نورالثقلین

۲۶. _____، آثار و فضایل عجیب اعمال در دنیا و آخرت، منشور وحی

۲۷. شاکر برخوردار، فرید، آداب الطلاب، انتشارات صبا تهران

۲۸. طباطبایی، محمدحسن، المیزان، ج ۲، مترجم: محمدباقر موسوی همدانی، دفتر انتشارات اسلامی

وابسته به جامعه مدرسین قم، چاپ ۲۸

۲۹. طبرسی، ابوعلی الفضل بن الحسن، مجمع البیان، ج ۲، احیاء التراث، باب دعا

۳۰. فیض کاشانی، محسن، المحجۀ البیضاء، ج ۸، دفتر انتشارات اسلامی

۳۱. فیومی، احمد، المصباح المنیر، قم، انتشارات هجرت

۳۲. فیض کاشانی، محمد، تفسیر صافی، ج ۳، ناشر: مکتبه الصدر، چاپ دوم، ۱۴۱۵ ق، تهران

۳۳. قمی، عباس، سفینه البحار، ج ۱، دعا، کتابخانه سنائی

۳۴. قلی پور مازندرانی، قاسم، سی گوهر شب چراغ، نشر یوسف فاطمه، مشهد الرضا، ۱۳۸۵

۳۵. کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، ج ۳، انتشارات علمی اسلامی

۳۶. _____، اصول کافی، مترجم: سید هاشم رسولی، ج ۴، دارالکتب الاسلامیه

۳۷. _____، اصول کافی، ج ۴، مترجم: سیدجواد مصطفوی، دفتر نشر فرهنگ اهل بیت

۳۸. مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، ج ۹۳، موسسه الوفاء

۳۹. معتزلی، عبدالحمید بن محمد بن ابی الحدید، شرح نهج البلاغه، ج ۲۰، دارا احیاء التراث

۴۰. مکارم شیرازی، پیام امیرالمومنین علیه السلام، ج ۳، دارالکتب الاسلامیه
۴۱. محدث نوری، مستدرک الوسائل، ج ۱، موسسه آل البيت، قم
۴۲. مصباح یزدی، بر درگاه دوست، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی
۴۳. برگرفته از گفت‌وگوی خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) با حجت‌الاسلام و المسلمین «سیدخلیل باستان»، پژوهشگر قرآن کریم
۴۴. واثقی، حسین، دعا‌های قرآنی، مرکز انتشارات دفتر تبلیغات حوزه علمیه قم، ۱۳۷۷، قم